

MEDEDELINGENBLAD NEDERLANDSE TINVERENIGING • JAARGANG 18, NUMMER 1, JUNI 2010

- Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850
- Twee kannen uit Nemours
- Een uniek merk
- Tekst op een Nijmeegse gildekan

Nederlandse TinVereniging

OPRICHTING

27 maart 1993

BESTUUR

J.F.H.H. Beekhuizen	Voorzitter
P.A.M. Maas	Secretaris
L. Groen	Penningmeester
Mevr. S.C. Bracht	Bestuurslid
E.A. Erenst	Bestuurslid
W.A. Röben	Bestuurslid
H.B. van Wijk	Bestuurslid

ERELID

J.E. Wustenhoff

REDACTIE

J.F.H.H. Beekhuizen	Hoofdredacteur lay-out
A.W. Korstjens	Redacteur
P.A.M. Maas	Redacteur

ADRES SECRETARIAAT

Noteboompark 137
2273 LD Voorburg
E-mail: secretaris.ntv@kpnmail.nl

ADRES REDACTIE

Nieuwe Spiegelstraat 49
1017 DD Amsterdam
E-mail: info@janbeekhuizen.nl

ADRES PENNINGMEESTER

Geerweg 6
2731 BA Benthuisen

BANKRELATIE

Postbank 4382632, IBAN: NL19 PSTB 0004 3826 32, Swiftadres: PSTBNL 21

STICHTING NEDERLANDSE TINBIBLIOTHEEK

H.B. van Wijk Voorzitter en bibliothecaris

WEBSITE

www.nederlandsetinvereniging.nl
www.tinvereniging.nl

ISSN: 1380-108

Inhoudsopgave

Voorwoord van de voorzitter	2
Ledenbijeenkomst in Utrecht, zaterdag 27 maart 2010 P. Maas	6
Vlaamse Tinvereniging bestaat 30 jaar De Brugse Belofte P. Maas	10
Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850 M. Hendriksen	12
Gemerkt met een Franse slag (4) Kannen langs de Loire: Angers en Tours P. Maas	24
Twee kannen uit Nemours D. Renner	36
Een uniek merk J.F.H.H. Beekhuizen	40
Tekst op een Nijmeegse gildekan J.F.H.H. Beekhuizen	42
Wetenswaardigheden A. Korstjens	44
Literatuur over tin H.B. van Wijk	46
Oproep	47
Vragenrubriek	48
Boeken	50

Afb. 1 Jean-Baptiste Carpeaux

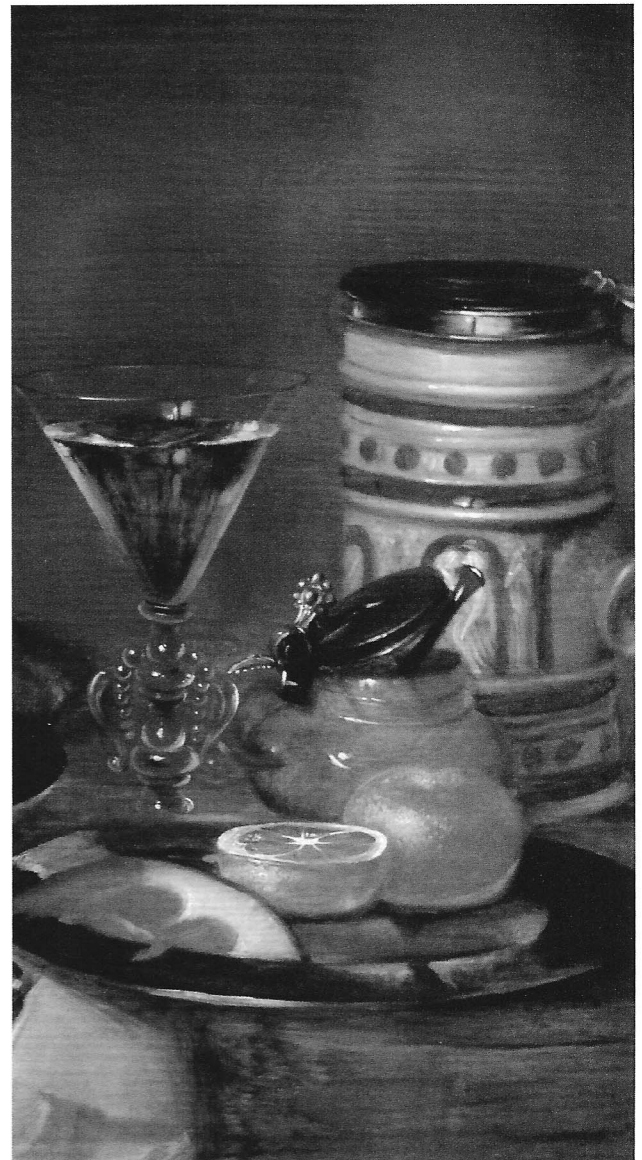
De bijeenkomst in Utrecht was een succes: grote opkomst, we waren op twee prachtige locaties en bij de stadswandeling mooi weer. Helaas was de initiatiefnemer, de heer Leon Begheijn, er niet bij, vandaar dat ik hem nu van harte wil bedanken voor al zijn inspanningen.

In januari was ik in Valenciennes en bezocht daar o.a. het Musée des Beaux-Arts. Valenciennes is de geboorteplaats van de zeer bekende schilder Antoine Watteau (1684 - 1721). Het museum heeft een grote collectie schilderijen van o.a. Rubens, Maarten de Vos en Jordaens. De werken van Rubens zijn zonder uitzondering gigantisch van afmeting, altaarstukken als ze zijn. Er was op dat moment een prachtige overzichtstentoonstelling van de eveneens in Valenciennes geboren Jean-Baptiste Carpeaux (1827 - 1875) (afb. 1). In totaal waren er 150 sculpturen, schilderijen en tekeningen van hem te bewonderen.

Onder de schilderijen in de vaste collectie bevindt zich *Nature mort avec jambon*, een stilleven van Jacob van Es (circa 1596 - 1666) (afb. 2). Hierop is een mooi steengoed kruikje met een tinnen lepel te zien. Het gebruik is duidelijk: een mosterdpot. Op een kleine tinnen schotel liggen een plakje ham en sinaasappels. De grote aardewerk kruik, waarschijnlijk Westerwald, heeft een prachtig tinnen deksel. Dit kleine schilderij illustreert opnieuw hoe belangrijk tin was in de samenleving door de eeuwen heen.

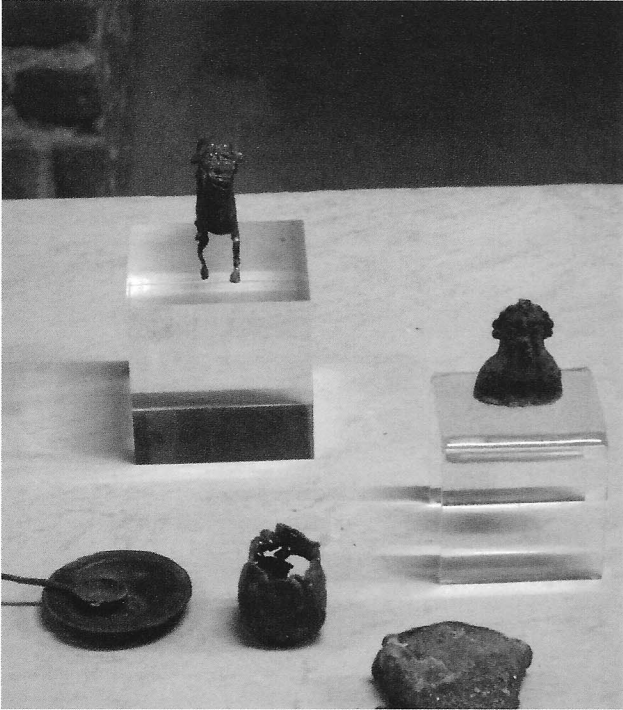
Maar ja, tin is mooi op schilderijen, maar zou er nog iets van tin in de collectie te vinden zijn?

In het souterrain vond ik een kleine collectie bodemvondsten, opgegraven in het centrum van de stad en daterend uit de tweede helft van de veertiende eeuw, begin vijftiende eeuw. Met uitzondering van de pelgrimstekens lijkt mij deze datering aan de vroege kant (afb. 3, 4 en 5).

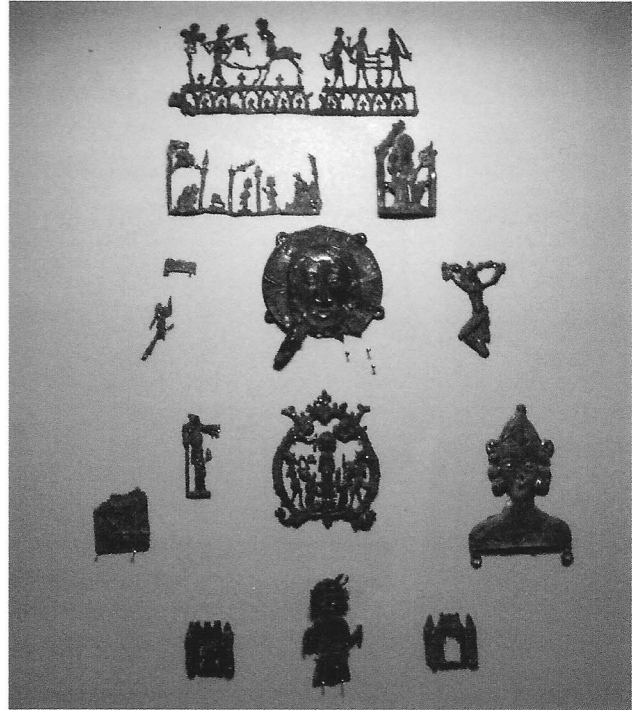

Afb. 2 Stilleven van Jacob van Es

Voorwoord

Afb. 3 Bodemvondsten uit Valenciennes

Afb. 5 Bodemvondsten uit Valenciennes

Afb. 4 Bodemvondsten uit Valenciennes

In mijn catalogus *Pewter Ware 13, november 2009*, uitgegeven ter gelegenheid van 40 jaar Nieuwe Spiegelstraat, heb ik een artikel geschreven over vijf octagonale kannen in Nederlands bezit. Aan het eind vermeld ik dat er zich in Franse en Engelse collecties nog ongeveer een twintigtal octagonale kannen bevinden.

Mag ik er nog een onbekend exemplaar aan toevoegen? In de catalogus van 13 mei 2010 van veilinghuis Bonhams in Chester vinden we onder nummer 220 *An exceptionally rare and important mid 14th Century octagonal flagon, French or Swiss* (hoogte: 18,5 cm, afb. 6.) Op het handvat een gegraveerde inscriptie en op het deksel een gegraveerd huismerk (afb. 6A). Uit de opbrengstlijst blijkt dat de kan niet verkocht is. Zou dat iets te maken hebben met het feit dat de kan als continentaal omschreven staat en niet als Engels?

De heer Ton Kooyman heeft laten weten dat hij per 1 juli 2010 zijn bestuursfunctie neerlegt. Ook treedt hij af als bestuurslid van de Stichting Nederlandse Tinbibliotheek. Het bestuur bedankt Ton Kooyman voor zijn jarenlange werkzaamheden, niet alleen op bestuurlijk gebied, maar ook voor zijn nimmer aflatende inzet voor het eerste Nederlandse merkenboek. Het moet ook nog een keer vermeld worden dat hij jaren lang de verspreiding van *de Tinkoerier* verzorgd heeft en dat hij veel werk heeft verricht voor de expositie *Van tin gegoten, uit tin genoten*. Wij zullen zijn inbreng en ook zijn humor missen.

Rest mij u nog een fijne vakantie en prachtige zomer toe te wensen.

Jan Beekhuizen, voorzitter

Afb. 6 Octagonale kan, 14e eeuw

Afb. 6A Huismerk op het deksel

Ledenbijeenkomst in Utrecht, zaterdag 27 maart 2010

Paul Maas, secretaris

Jan Beekhuizen, fotografie

Op zaterdag 27 maart hield de Nederlandse TinVereniging haar halfjaarlijkse ledenbijeenkomst op twee bijzondere historische locaties in Utrecht die doorgaans niet publiekelijk toegankelijk zijn. Bijna veertig leden verzamelden zich 's morgens in het Sint Eloyen Gasthuis in de Boterstraat, het oudste nog bestaande gildehuis van Nederland.

Na een welkomstwoord door voorzitter Jan Beekhuizen vertelde de heer Paul Broekema, architect en bode van het Sint Eloyen Gasthuis, in het kort de geschiedenis van het huis en haar bewoners. Het Utrechtse Smedengilde verwierf omstreeks 1440 dit huis aan de Boterstraat. Hier werd door het gilde niet alleen vergaderd en gefeest, maar men zorgde hier tot circa 1800 ook voor opvang van arme of behoeftige gildebroeders binnen de eigen muren en in de directe nabijheid.

De tinnegieters in Utrecht hadden geen eigen gilde, maar dank zij verworven bijzondere privileges konden zij toetreden tot het smedengilde en presenteerden zij zich eigenzinnig maar trots als 'tinnegieters gild' (afb. 1).

In de collectie van het Sint Eloyen Gasthuis bevinden zich momenteel slechts twee tinnen wijnkannen, waarvan er een werd vervaardigd door Lambertus Doedes. Behalve deze kan heeft deze tinnegieter ook een wat dubbelhartige herinnering achtergelaten. Hij was namelijk ook lid van het bestuur van het Gasthuis, een eerzame baan die de titel regent rechtvaardigde. Men werd immers regent voor het leven en kon dus niet worden ontslagen. Desondanks moest Doedes in 1822 na zestien jaar regentschap het veld ruimen omdat hij zijn rekeningen niet kon betalen.

In 1730 kocht het Smedengilde het naastgelegen koffiehuis inclusief de tuin en de dan nieuwe kolfbaan. Het koffiehuis is in 1884 afgebroken. De kolfbaan is bij die gelegenheid verplaatst en bij de tuin van het huis getrokken. Die tuin werd aan het einde van de 19de eeuw overkapt en vormt nu de

Afb. 1

Deze tinnen pijp- of tuitkan komt voor op 'Gedenkbord met naamlijst'.

Dit schilderij door Jacob Muller bevat de namen van de regenten en voorwerpen vervaardigd door de gildebroeders van het St. Eloyengasthuis. Het is gedateerd Anno 1668. Opmerkelijk is de merkwaardige vorm van de 'Jan Steenkan', als het ware een typisch Utrechtse kan met een aangezette tuit.

Ledenbijeenkomst in Utrecht, zaterdag 27 maart 2010

Afb. 2

Een van de vijf tinnen glazenkoelers van Isak Doedes (Utrecht, werkzaam 1746 – 1756). Opvallend is het woord *OECONOMISCH* in het merk. Deze toevoeging is tot op heden onopgemerkt gebleven (afb. 2A).

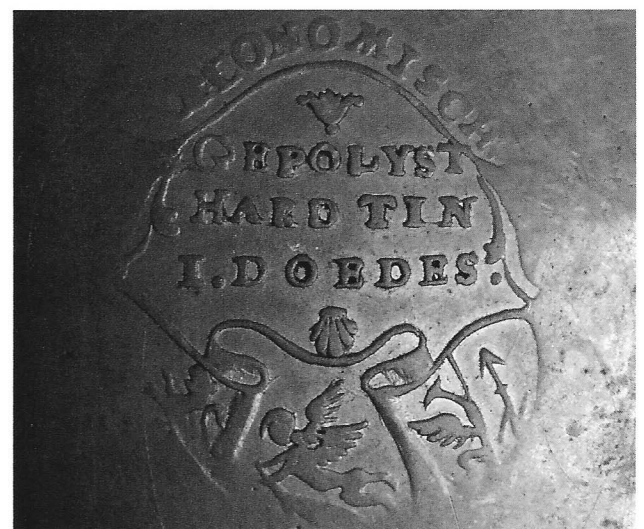
Smedenzaal, met nog altijd de oudste, kleinste en charmantste kolfbaan van Nederland. Enkele leden van onze vereniging konden, daartoe uitgenodigd, zich er niet van weerhouden zelf een historisch kolfballetje te slaan. Dit bleek lastiger dan gedacht.

Na een stevige stadswandeling langs Utrechtse grachten werd het programma voortgezet in de Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude in de Agnietenstraat. Na het aperitief, aangeboden door Leon Begheijn, en de lunch in de regentenzaal schetste de Châteleine van de Fundatie, mevrouw Constance Kohsiek, in het kort de historische achtergrond van deze schitterende locatie. De Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude

ontleent haar naam aan Maria Duyst van Voorhout, Vrijvrouwe van Renswoude, een dame met vooruitstrevende ideeën en veel geld. Bij haar overlijden in 1754 liet zij anderhalf miljoen gulden na aan de Burgerweeshuizen in Delft en Den Haag en aan het Stadsambachtskinderhuis in Utrecht. In 1756 liet de Utrechtse Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude voor 150.000 gulden door bouwmeester Johan Verkerk een statig pand neerzetten waarin weeskinderen konden schoolgaan. Het gebouw bevatte een vertrek voor de regenten en een vleugel voor de 'élèves', zoals de leerlingen in de achttiende eeuw werden genoemd, met slaapzalen, collegezalen en het kantoor van de secretaris-rentmeester. Dit kantoor, de zogenaamde Portrettenkamer, de regentenzaal en één van de collegezalen zijn ook nu nog volledig intact.

In de regentenzaal bleek een fraaie collectie tinnen objecten deel uit te maken van het interieur. Zo ontwaarden we vijf tinnen glazenkoelers van Isak Doedes (een voorvader van de Lambertus uit het Gasthuis?), twaalf kandelaars met bobèches met het engelenmerk van Abraham van Someren, een

Afb. 2A Merk van de wijnkoeler

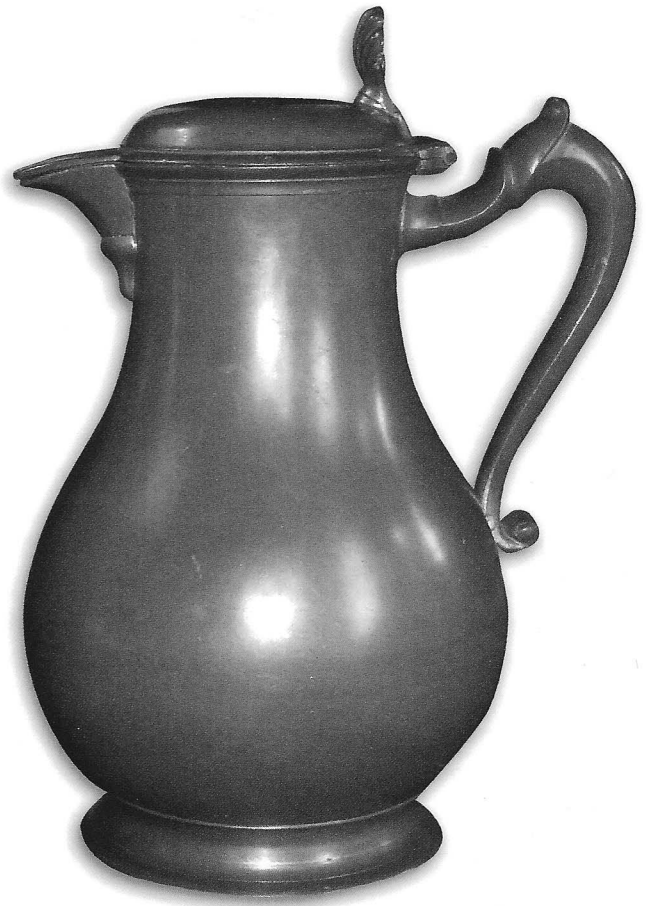

Ledenbijeenkomst in Utrecht, zaterdag 27 maart 2010

Afb. 3
De twaalf kandelaars in de Regentenzaal dragen alle het merk van Abraham van Someren II (Utrecht, werkzaam omstreeks 1746 – 1767). Nieuw merk.

Afb. 4 en 4A
Een paar snebkannen. Eén is gemerkt aan de buitenkant van de bodem door Arent Jan Coenen (Amsterdam, geboren 1709, overleden 1768), de andere draagt aan de binnenkant van het deksel het merk met weggesleten initialen en het jaartal 1751.

Ledenbijeenkomst in Utrecht, zaterdag 27 maart 2010

tweetal kleine cabarets met elk een tabakspot. Verder stonden er een kranenkan, twee snebkannen waarvan een op de buitenkant van de bodem gemerkt door Arend Jan Coenen en een met aan de binnenkant van het deksel het jaartal 1751, alles op drie cabarets (afb. 2-5).

De eerste lezing werd gehouden door Michel Hendriksen, lid van de vereniging. Hij sprak over 'Het tinnen leger en andere platfiguren; speelgoed uit de periode van circa 1750 tot 1850'.

De tijd dat kinderen speelden met tinnen miniaturen ligt al ver achter ons. Toch worden er tot op de dag van vandaag miniaturen uit lood/tin vervaardigd. De gebruikers van dit 'moderne' speelgoed zijn nu geen kinderen meer maar volwassenen. Complete veldslagen worden zo getrouw mogelijk nagebootst en omvatten soms honderden figuurtjes. Dat dergelijke figuurtjes in een ver verleden ook een zekere mate van populariteit hebben gekend blijkt uit het feit dat ze met enige regelmaat als bodemvondst worden gevonden. In sommige gevallen betreft het zogenaamde 'platfiguren': speelgoedminiaturen die zichzelf kenmerken doordat ze plat zijn en aan twee kanten een voorstelling weergeven. Tijdens de lezing kwamen onder meer de productie, herkomst, datering en sociale achtergrond aan de orde. Elders in dit nummer van *de Tinkoerier* wordt de door Michel Hendriksen gehouden lezing integraal gepubliceerd.

Hierna volgde een voordracht door Dr. Annemarieke Willemsen, Conservator Middeleeuwen van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. De titel van haar lezing was gelijkloidend aan die van haar proefschrift: 'Kinder delyt. Middeleeuws speelgoed in de Nederlanden'.

Uit de Middeleeuwen is veel kinderspeelgoed bekend, gevonden bij opgravingen of afgebeeld in kunstwerken. Dit speelgoed geeft een mooi en nieuw beeld van het kind in die tijd. Kinderen in de Middeleeuwen waren geen miniatuurvolwassenen, zoals algemeen wordt beweerd, maar

een duidelijke herkenbare groep in de samenleving. Op hun specifieke behoeften en wensen is door de volwassenen van toen ruimschoots ingespeeld. Aan de hand van een cascade van illustraties behandelde Annemarieke Willemsen de nieuwste vondsten en ontwikkelingen die zich rond dit onderwerp sedert haar promotie in 1998 hebben voorgedaan.

Na een uitvoerige discussie tijdens de nazit werd rond 15.30 uur het programma afgesloten.

Afb. 5
Tabakspot met cabaret
in de Regentenzaal.

Vlaamse Tinvereniging bestaat 30 jaar

De Brugse Belofte

Paul Maas, secretaris
Jan Beekhuizen, fotografie

Wat houdt deze 'Brugse Belofte' in? Zij herinnert aan de veldslag die Vlamingen en Fransen leverden in 1304 op de Pevelenberg nabij het Noord-Franse Mons en Pévèle. Naar aanleiding van die veldslag beloofden de Brugse vrouwen jaarlijks een kaars van 36 pond te offeren als hun zonen en echtgenoten heelhuids uit die strijd terugkwamen: 'de Brugse Belofte', die tot vandaag in ere wordt gehouden. De betreffende kaars wordt in processie door Brugge gedragen van de Onze Lieve Vrouw van Blindekenskapel in de Kreupelenstraat langs de Brugse reien naar Onze Lieve Vrouw Ter Potterie, een bedevaartskapel aan de Potterierei, nu tevens museum.

Circa vijftig leden van de Vlaamse Tinvereniging, waaronder een drietal Nederlandse, bewandelden nu hetzelfde historische processiepad, zonder kaars weliswaar, maar met het oog gericht op al het barokke schoons dat Brugge onderweg aan esthetiek- en tinliefhebbers te bieden heeft.

Zondag 18 april 2010 vierde de Vlaamse Tinvereniging haar dertigjarige bestaan. Onze zustervereniging had daartoe een feestelijk programma georganiseerd met als thema 'een tingerelateerde wandeling langs het historische pad van de Brugse Belofte'.

Afb. 1 Schrijfmeubel met zeldzame tinnen schotel in de keuken van het klooster van de Zusters Benedictinessen

Vlaamse Tinvereniging bestaat 30 jaar

De Brugse Belofte

Afb. 2 Schoorsteen in de keuken van het klooster van de Zusters Benedictinessen

In de Blindekenskapel, op zichzelf al van een wondere schoonheid, wordt een aantal topstukken uit het historisch religieus zilverbezit van de kapel getoond, die voor deze dag speciaal uit depot werden gehaald.

Vervolgens wordt de Sint Jacobskerk met zijn barokke interieur bezocht waar de kerkelijke kunstschaten worden getoond en een referaat gehouden rond 'de armendis en dispenningen'. Een private verzameling Brugse tinnen dispenningen en het religieus tin van de kerkfabriek worden, eveneens speciaal voor deze gelegenheid, in een aantal vitrines tentoongesteld.

In Hof Bladelin, in zijn sierlijke eenvoud één van de prachtigste oude huizen uit de eerste helft van de vijftiende eeuw en de gewezen residentie van de familie De Medici te Brugge, wordt een walking-diner geserveerd.

Na de lunch wordt de wandeling voortgezet naar het stedelijk museum Ter Potterie, anex klooster van de Zusters Benedictinessen. Hier wordt onder meer een bezoek gebracht aan de zilver- en tincollectie. Deze is deels ondergebracht in de oude keuken van het klooster, die nu bij hoge uitzondering eventjes voor de profane tinliefhebbers wordt ontsloten.

In Hof Bladelin wordt de wandeling afgesloten met een receptie met verjaardagstaart en zoete witte wijn. Terwijl de barokke engelenkopjes vanaf hun houten deurposten wijs glimlachen weten de wat vermoeide tinverzamelaars het zeker: ook deze Brugse Belofte is méér dan waar gemaakt!

Afb. 3 Voorzitters J. Beekhuizen en A. Boschmans

Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850

exemplaren afkomstig uit Monte d'Angelo. Deze dateren uit de periode 161-180 n. Chr. en zijn ritueel gedeponerd¹. Uit de vroege en volle middeleeuwen zijn geen vondsten van lood/tinnen miniatures bekend. Het zal tot aan de veertiende eeuw duren voordat ze weer vervaardigd worden². Pas vanaf de vijftiende eeuw komt de productie van miniatures goed op gang. Gezien de vele vijftiende- en zestiende-eeuwse miniatures die gevonden zijn

tijdens de ontgraving van het Loefplein in Den Bosch komen in deze periode miniatures van huisraad het meest voor³. Ook ruiters waren een geliefd onderwerp om in miniatuur uit te voeren (afb.1). Deze holle volronde ruitersfiguren zijn bekend uit België, Nederland en Engeland⁴⁻⁵. Wanneer de eerste uit lood/tin vervaardigde soldaatjes voorkomen is niet geheel duidelijk, maar vermoedelijk is dat pas aan het einde van de zestiende eeuw (afb.2).

Afb. 1 Volrond hol uitgevoerde ridder (bodenvondst Alkmaar)

Afb. 2 Volrond massieve soldaat (bodenvondst Utrecht)

Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850

Een volrond figuur is natuurgetrouw weergegeven en aan alle kanten gedecoreerd. Het halfrond figuur is op doorsnede ovaal. Holle volronde figuren komen vanaf de vroegste periode tot aan het einde van de zestiende eeuw voor. De massieve exemplaren zijn vanaf de zestiende eeuw tot in de zeventiende eeuw vervaardigd. Gelijktijdig komen ook halfronde figuren voor. Vanaf het midden van de negentiende eeuw zijn weer volop volronde loden figuren gefabriceerd.

Hoewel er vanaf de late zeventiende eeuw platte figuren worden vervaardigd komt de echte doorbraak pas tot stand in, of net iets voor, het midden van de achttiende eeuw. Platfiguren zijn altijd uit lood/tin vervaardigd. Dit is ook de reden waarom ze niet vaak worden teruggevonden als bodemvondst. De overlevingskans van deze dunne voorwerpen in zandgrond en in zuurstofrijke

grondlagen is zeer gering. Lood blijft doorgaans wel goed bewaard. Dit is tevens de verklaring voor het veelvuldige aantreffen van zowel zeventiende eeuwse miniaturen als miniaturen uit de late negentiende en vroege twintigste eeuw.

De conserveringscondities van een nattige venige bodem of klei (zuurstofarm) hangt samen met het overleven van een figuurtje in de bodem. Het is geen verrassing dat platfiguren meestal in het westen van Nederland worden aangetroffen. Een tweede aspect dat mogelijk nog meer van belang is hangt samen met de grotere bevolkingsdichtheid die het westen heeft gekend, en de daaraan gekoppelde sterkere economie.

De periode van 1750 tot 1850 kan gezien worden als de eeuw van het platfiguur. Al het denkbare wordt vervaardigd: soldaatjes, dieren, bomen en planten, huizen, fabrieken en schepen, koetsen, treinen en diverse thema's (afb. 3 – 8).

Afb. 3 Wildzwijn aangevallen door jachthonden (bodenvondst Amsterdam)

Afb. 4 Rennend hert (bodenvondst Amsterdam)

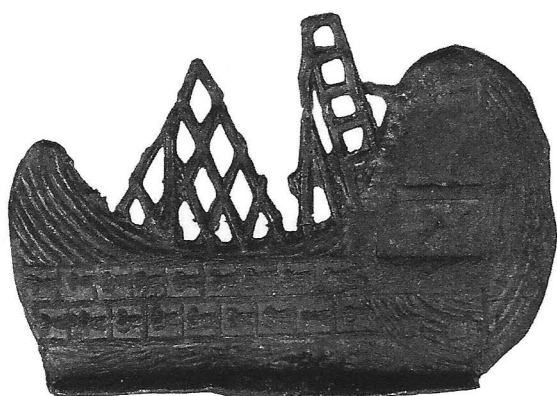
Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850

Afb. 5 Fabriek met rokende schoorsteen (bodenvondst Amsterdam)

Afb. 6 Huis met rode dakpannen (bodenvondst Amsterdam)

Afb. 7 Schip met kanonnen (bodenvondst Amsterdam)

Afb. 8 Marketenster met kip in haar hand (bodenvondst Amsterdam)

Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850

Opvallend is dat miniaturen van keukengerei en huisraad niet als platfiguur voorkomen.

De platfiguur is in vergelijking met de volronde en halfronde modellen uit de zeventiende eeuw veel gedetailleerder. Het belangrijkste kenmerk is dat de platfiguur aan beide kanten een voorstelling vertoont. In de hele periode van aanmaak zijn verschillende maatvoeringen gehanteerd. Zo is de kleinst voorkomende hoogte bij de platfiguren, afgezien van liggende personen of dieren, om en nabij de 30 mm. Figuren met een hoogte van 30 mm zullen vanaf 1848 in Neurenberg standaard gaan worden. Deze worden daar onder meer geproduceerd door Ernst Heinrichsen⁶. Hoewel deze maatvoering al vanaf het laatste kwart van de achttiende eeuw lijkt voor te komen is deze, gezien het geringe voorkomen ervan, niet populair geweest. Grotere exemplaren tot soms wel 12 cm hoog komen ook voor, al zijn ze zeer schaars.

Voor zover bekend zijn er in Nederland geen mallen gevonden waarmee platfiguren zijn vervaardigd. Toch zal er gezien de grote diversiteit een groep makers actief moeten zijn geweest. Niet ondenkbaar is dat tingieters de platfiguren als een bijproduct hebben vervaardigd. Door de geduchte concurrentie van steeds goedkoper industrieel aardewerk liep de verkoop van tinnen serviesgoed immers achteruit en zou de productie van miniaturen een noodzakelijk extraatje hebben opgeleverd. Een ander mogelijkheid is dat het makers betrof die niet bij het gilde waren aangesloten.

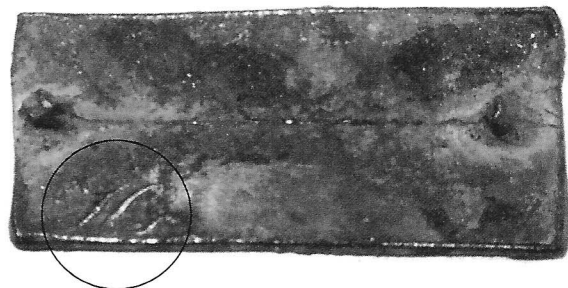
Het vervaardigen van een mal vergt vakmanschap wat inhoudt dat een mal duur in aanschaf zal zijn geweest. Hierdoor sluit ik uit dat figuren voor eigen gebruik door kinderen of volwassenen thuis gegoten werden.

Uit het gegeven dat slechts twee identieke exemplaren zijn aangetroffen binnen deze inventarisatie kan voorzichtig geconcludeerd worden dat de mallen slechts een korte levensduur hadden, of dat er weinig afgietsels uit één mal werden gemaakt. Dit kan betekenen dat de mallen vervaardigd waren uit een zachte steensoort. Tussen het vele tinnen miniatuurgood uit de Theems bij Londen zijn slechts zes platfiguren die qua stijl vergelijkbaar zijn met de Nederlandse exemplaren. Het grootste deel is echter afwijkend van stijl wat kan betekenen dat die exemplaren als Engelse producten moeten worden gezien⁷.

Gebruikelijk is dat tinnen objecten voorzien werden van een ingeslagen makersmerk, jaartal of stadskeur waardoor de herkomst in veel gevallen valt te achterhalen. Vooralsnog zijn er in platfiguren geen ingeslagen merken waargenomen wat ook vrijwel is uitgesloten omdat een platfiguur veel te dun is. Wel is het mogelijk om een makersmerk in de mal aan te brengen zodat deze wordt meegegoten. Dit is tot nu toe drie keer waargenomen op de bovenkant van rechthoekige grondplaatjes. Op twee losse grondplaatjes is duidelijk een sierlijke letter H weergegeven (afb. 9 en 10).

Afb. 9 Grondplaat met rechtsonder een H (bodenvondst Uithoorn)

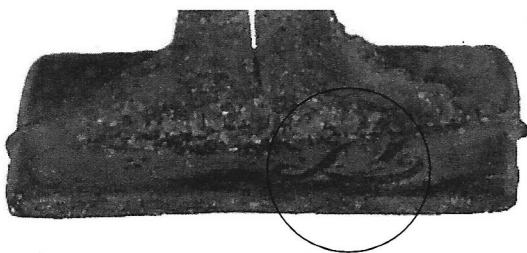
Afb. 10 Grondplaat met linksonder een H (bodenvondst Diemen)

Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850

Eén daarvan, afkomstig uit een slootvulling te Uithoorn, betreft een fragment met de aanzet van een stuikgewas en een boom. De datering van de slootvulling kan op basis van aardewerkfragmenten gesteld worden in de tweede helft achttiende eeuw. De enige maker die hiermee in verband zou kunnen worden gebracht is de Duitse producent

Afb. 11 Soldaat (bodenvondst Amsterdam)

Afb. 12 Grondplaat met rechtsonder een L

van miniatuurfiguren Hilpert. De in Neurenberg woonachtige gebroeders Hilpert stonden bekend om het maken van allerlei figuren die betrekking hadden op het platteland, flora en fauna en allerlei wilde en gedomesticeerde dieren. De grondplaat met het struikgewas komt overéén met enkele figuren gemaakt door Hilpert omstreeks 1760⁸. In de grondplaat van een soldaatje is in de rechterszijde een meegegoten letter L aangebracht (afb. 11 en 12).

De maker die hiermee in verband zou kunnen worden gebracht is de Fransman Lucotte waarvan bekend is dat hij kort na de Franse revolutie lood/tinnen miniaturen heeft vervaardigd.

Het kan haast geen toeval zijn dat van twee bekende makers de beginletters op een miniatuur is aangetroffen. Hoewel een dergelijke letteraanduiding bij sommige voorwerpen ook op een bepaald model uit een serie kan duiden acht ik dat in dit geval niet meer waarschijnlijk.

Doorslaggevend voor de begindatering van platfiguren is een bij graafwerkzaamheden aan het licht gekomen stortplaats van Amsterdams afval uit de periode ca.1720-1750 waarin geen enkel platfiguur werd aangetroffen.

Ook opvallend is de afwezigheid van ridders of soldaten uit voorafgaande perioden. Blijkbaar was er destijds geen behoefte aan dergelijke oude figuren. Om complete veldslagen in scène zetten was de actualiteitswaarde van een figuur blijkbaar van belang.

In veel gevallen kan aan de hand van het uniform of andere kenmerken een specifieke toewijzing worden gedaan waardoor het betreffende figuur in een bepaald tijdsvak geplaatst kan worden. Een mooi voorbeeld is een pontonnier van het Napoleontische leger herkenbaar aan de gekruiste bijlen op de mouw en een Pruisische soldaat die herkenbaar is aan zijn hoofddeksel (afb. 13 - 16).

Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850

Afb. 13 Pontonnier uit het Napoleontische leger

Afb. 14 Pontonnier ca.1800 (bodenvondst Amsterdam)

Afb. 15 Pruisische officier met soldaat ca. 1760

Afb. 16 Pruisische soldaat ca. 1760 (bodenvondst Amsterdam)

Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850

Een ander voorbeeld is een bepaald type hoofddeksels dat enkele soldaten dragen. Deze zogenoemde czapka ontwikkelde zich uit de traditionele Poolse federatka die een laag topstuk had en iets in elkaar was gedrukt.

In het begin van de Napoleontische tijd werd de czapka hoger en kreeg deze een klep. Rond 1809 zijn ze weer hoger geworden en onderscheiden ze zich goed van het type uit de periode 1790-1809 (afb. 17 - 22).

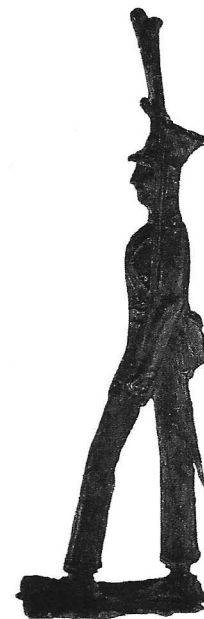
Afb. 17 Czapka ca. 1790

Afb. 18 Ruiter met czapka uit ca. 1790
(bodenvondst Amsterdam)

Afb. 19 Czapka ca. 1800-1809

Afb. 20 Soldaat met czapka uit ca. 1800-1809
(bodenvondst Amsterdam)

Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850

Afb. 21 Czapka van na 1809

Afb. 22 Ruiter met czapka van na 1809
(bodenvondst Amsterdam)

Ook de detaillering zegt iets over de datering van een figuur. Zo lijkt het erop dat oudere figuren in vergelijking met de jongere exemplaren

gedetailleerder zijn uitgevoerd. Dit wordt goed duidelijk bij een vergelijking van de paarden (afb. 23 – 28).

Afb. 23 Paard met duidelijk weergegeven haren en manen ca.1750-1770. (bodenvondst Amsterdam)

Afb. 24 Paard met duidelijk weergegeven haren en manen ca.1750-1770. (bodenvondst Amsterdam)

Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850

Afb. 25 Paard met minder detail ca.1790-1815
(bodenvondst Amsterdam)

Afb. 26 Paard met minder detail ca. 1790- 1815
(bodenvondst Amsterdam)

Afb. 27 Paard met minder detail ca.1809-1825
(bodenvondst Amsterdam)

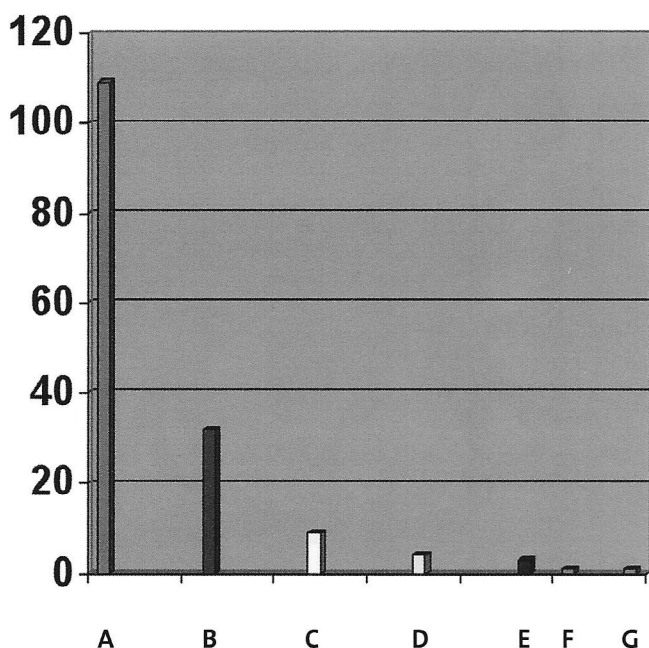

Afb. 28 Paard met geen detail ca.1809-1850
(bodenvondst Amsterdam)

Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850

Zonder uitzondering zijn alle door mij geïnterpreteerde platfiguren afkomstig uit gebaggerd grachtenslib, stortlagen, gronddepots. Hierdoor gelden deze als losse vondst en zijn dus zonder context. De spaarzame voorbeelden uit archeologische contexten komen alle uit beerputten. Zo zijn er een hekwerkje, enkele ruitertjes en een schip gevonden in Dordrecht, Joure en Tiel. Het hekwerkje komt uit een beerput met ander vondstmateriaal dat te dateren is in het tweede en derde kwart van de achttiende eeuw. Aangezien de helft van het aardewerk uit porselein bestaat is dit een indicatie voor een zekere mate van welstand⁹. Ook is er uit dezelfde plaats een ruitertje gevonden in een pand aan de Vogelmarkt¹⁰. Het ruitertje dateert uit de tijd toen het betreffende huis Het Haentje bewoond werd door een koopman die lid was van het College van Veertig. Eveneens uit Dordrecht komt een driemaster schip met zestien kanonnen¹¹, afkomstig uit een vondstcomplex dat heeft toebehoord aan een gasthuis. De datering

van het schip kon daar geplaatst worden in de periode ca. 1720-1760¹². In deze periode heeft het gasthuis dienst gedaan als hospitaal voor soldaten. Niet ondenkbaar is dat het schip deel heeft uitgemaakt van een spel dat door soldaten gespeeld werd. Uit een overkluizing/rioolwaterafvoer die toebehoorde aan de Herema State te Joure is behalve een ruitertje ook een soldaatje met musket gevonden. Een rennend hert is gevonden in Tiel en komt uit een beerput die heeft toebehoord aan de vooraanstaande familie Lidth de Jeude¹³. De einddatering van het vondstmateriaal kan daar voor het laatste kwart achttiende eeuw worden gesteld¹⁴. In tabel 1 zijn de tot nu toe geïnterpreteerde figuren opgedeeld in zes categorieën. Het meest geproduceerd zijn figuren die betrekking hebben op het leger gevolgd door de flora en fauna. Alle overige categorieën zijn slechts weinig aangetroffen. Er van uitgaande dat miniatures van huisraad gebruikt werden door meisjes dan zijn platfiguren gezien de verdeling typisch als jongensspeelgoed te duiden.

Tabel 1 Verdeling van de geïnterpreteerde platfiguren over verschillende categorieën

- A Leger
- B Flora en fauna
- C Gebouw
- D Civiel figuur
- E Rijtuig
- F Leger
- G Huisraad

Het tinnen leger en andere platfiguren uit de periode ca. 1750-1850

Dit artikel is geschreven naar aanleiding van mijn lezing over tinnen platfiguren op de ledenbijeenkomst van zaterdag 27 maart 2010 in Utrecht. Enkele reacties na afloop hebben mij doen vermoeden dat het zeker de moeite waard is om dit verhaal nogmaals onder de aandacht te brengen. Het is een samenvatting van een veel groter geheel dat ik in de toekomst wil publiceren. Om verder te komen met het lopend onderzoek is aanvullende informatie zeer welkom. Bij deze doe ik een oproep aan leden of lezers die aanvullende informatie kunnen leveren over eventuele makers en figuren uit gesloten contexten.

Literatuur

Klomp, M. In: Bartels, M. Steden in Scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900). Amersfoort 1999.

Carmiggelt, A.: BOOR balans 3. Archeologisch onderzoek in het tracé van de Willemspoortunnel te Rotterdam. Rotterdam 1997.

Forsyth, H. & G. Egan: Toys, Trifles & Trinkets. Base-metal miniatures from Londen 1200 to 1800. Londen, 2005.

Groeneveld, T.: Het Haentje aan de Vogelmarkt. Beerkelderonderzoek in het pand Groenmarkt 63-71 te Dordrecht door AWN-amateurarcheologen. AWN Lek- en Merwestreek 2001.

Mory, L.: Oud tin. Geschiedenis, vormen, stijlen. Haarlem 1975.

Willemsen, A.: Kinder delijt. Middeleeuws speelgoed in de Nederlanden. Nijmegen 1998.

Noten

- 1 Kaufmann-Heiniman, 299.
- 2 Willemsen 1998.
- 3 Janssen 2007, 252-253.
- 4 Willemsen 1998, 109, 398.
- 5 Hendriksen 2008, afb.87a.
- 6 Forsyth and Egan, 2005, 169.
- 6 H. Hübner in Zinnfiguren in Burgdorf.
www.zinnfiguren-burgdorf.de
- 7 Forsyth and Egan 2005, 149
- 8 Mory, L, 1975 afb. 227.
- 9 Carmiggelt 1997, 226-227.
- 10 Groeneveld, 2001, 42.
- 11 Klomp 1999, 1050, afb.131.
- 12 Bartels en Kottman 1999, 338.
- 13 Klomp 1999, 1050, afb.130
- 14 Bartels en Kottman 1999, 367.

Gemerkt met een Franse slag (4) Kannen langs de Loire: Angers en Tours

Paul Maas

Gemerkt met een Franse slag (4)

Kannen langs de Loire: Angers en Tours

Op 26 januari 1741 is Michel Allain, tinnegieter in Angers, 73 jaar oud. Die dag trouwt zijn zoon François Jacques met de zus van zijn jongere collega François Beaussier. Als bruidsjonkertje hebben ze Phillipe Alègre gevraagd, die is 11 jaar oud en pas als leerling tinnegieter bij zijn vader begonnen. Niemand weet dan nog dat de uit dit huwelijk geboren zoon vele jaren later gaat trouwen met de weduwe van tinnegieter Pierre Guillaume Guinai.

Een soapverhaal in de Tinkoerier? Natuurlijk niet, maar alle genoemde personen maken deel uit van een grote tinnegiersdynastie die vanaf de late 17de tot ver in de 19de eeuw in Angers de dienst heeft uitgemaakt. En alle vier hebben ze één van de pronte ogende kannen op de foto op de vorige pagina vervaardigd.

De Loire is de enige niet gekanaliseerde rivier van Frankrijk, traag stromend, meanderend door aansprekende wijnstreken. Geen onaangenaam landschap! Dat vonden de koningen en andere regeerders van eertijds die hun buitenoptrekjes langs deze rivier situeerden. Zij brachten hun zomermaanden door in wat wij nu de kastelen langs de Loire noemen. Ook de tinnegiers voelden zich hier thuis. Van de grotere plaatsen langs deze rivier zijn Angers, Tours en Orléans al van oudsher bekend als belangrijke tinsteden.

In een vorig nummer van de Tinkoerier werden de kannen uit Orléans en omgeving, met hun zo opvallende verschijningsvorm, besproken. In dit artikel wordt een aantal kannen uit Angers en Tours beschreven (Tabel 1).

Nepotisme in Angers

Angers is de hoofdstad van de oude provincie Anjou. De herkomst van een kan in het algemeen kan men duiden door bestudering van de merken, de typologie, verschijningsvorm van het ding zelf of door goed te luisteren naar de verkoper. Maar bij sommige kannen zijn de visuele kenmerken echter gemakkelijk herkenbaar. Het meest karakteristieke onderdeel van de Angerskan is het deksel. Dat wordt longitudinaal (overlangs) door een reliëflijn in tweeën gedeeld en is voorzien van een duimrust in de vorm van een dubbelzijdig palmblad of palmet, een schelpvorm met 9 tot 13 geledingen of lobben. Dit type deksel is echter niet exclusief voorbehouden aan Angers. Ook de kannen uit Bordeaux vertonen een vergelijkbaar sierlijntje op het deksel, maar hebben twee eikels als duimrust. Het dubbelzijdige palmet met de vele geledingen als duimrust vindt men ook op de kannen uit het naburige Tours, maar die missen weer de reliëflijn. En in Montbard, Troyes, St-Florentin en (bij een enkel type in) Rouen zien we een palmet met slechts vijf lobben. In het uiterste noorden van Frankrijk treffen we de enkelzijdige, dus holle schelpvorm aan.

Gemerkt met een Franse slag (4)

Kannen langs de Loire: Angers en Tours

Tabel 1. Kannen uit Angers en Tours

kan	hoogte totaal (cm)	hoogte rand (cm)	diameter voetplint (cm)	inhoud (l)	merktekens
Angers					
A	24,2	21,3	11,9	1,16	<i>op buitenzijde bodem:</i> - als stadscontrolemerk dubbele gekroonde C met de plaatsnaam Angers voor 'étain commun' - als (deels weggesleten) gietersmerk drie turkenhoofden ('testes de turcq') onder een kroon met in het midden een lelie en de gietersnaam G(GUINAL)S, voor (Pierre) Guillaume Guinais
B	17,1	14,5	8,7	0,45	<i>op buitenzijde bodem:</i> - als stadscontrolemerk gekroonde C met de plaatsnaam Angers en het weggesleten jaartal (1736) - als gietersmerk een gekroonde Franse lelie en de initialen F en B voor François II Beaussier en het weggesleten jaartal 173(5)
C	14,5	11,9	7,1	0,23	<i>op buitenzijde bodem:</i> - als gietersmerk twee met een pijl doorboorde brandende harten en de initialen (M) en A voor Michel Allain (gebruikt tot 16 juni 1735, waarna hij een iets afwijkend merkteken ging voeren)
D	9,3	7,5	4,5	0,06	<i>op buitenzijde deksel:</i> - als gietersmerk een tweekoppige adelaar met de tekst PH ALEGRE voor Philippe Antoine Alègre
Tours					
E	19,5	16,5	10,6	0,62 (chopine)	<i>op buitenzijde bodem:</i> - als stadsmerk een gekroonde C met de plaatsnaam TOURS - als gietersmerk een gekroonde hamer, het jaartal 1754 en de naam S. G(...), mogelijk voor Silvain Guerry <i>op de hals:</i> - deels weggesleten ijkmerk in de vorm van een Franse lelie (?)
F	19,5	16,8	10,4	0,62 (chopine)	<i>op buitenzijde bodem:</i> - als stadsmerk een gekroonde C met de plaatsnaam Tours en het jaartal 1702 - als gietersmerk een gekroond hart, het jaartal (17)16 en de naam L(...), mogelijk voor Lusseau

Gemerkt met een Franse slag (4)

Kannen langs de Loire: Angers en Tours

Maar de combinatie van een reliëflijn en een dubbelzijdige palmbladvormige duimrust is voorbehouden aan Angers. Al moet gezegd dat soms, bijvoorbeeld bij een enkele (zeldzaam kleine) maat ook een duimrust met twee eikeltjes wordt aangetroffen (zie afbeelding 5a).

In Angers was de 'pot' of de 'quarte' de eenheidsmaat voor de inhoud van een wijnmaat. Deze werd onderverdeeld in de afgeleide maten pinte, chopine, setier en demi-setier, waarbij elke maat steeds de helft bevatte van de vorige. In die jaren, lang voor de invoering van het decimale stelstel, varieerde de inhoud van een pinte van streek tot streek en van stad tot stad. Maar Angers had in deze periode de inhoud van haar basis-pinte afgestemd op die van Parijs, circa 0,93 liter. Andere plaatsen in de provincie Anjou in de directe nabijheid van Angers hanteerden echter geheel andere waarden: Château-Gontier (op 50 kilometer afstand) hield het op 1,12 liter en in Saumur (op 67 kilometer) kwam men uit op 1,27 liter.

In Angers heeft van de 17de tot ver in de 19de eeuw een ware tinnedynastie bestaan. Het merendeel van alle tinnegieters behoorde tot een handvol families. En deze families gaven niet alleen van vader op zoon hun vakmanschap door, maar ook door onderlinge huwelijken wisten zij het metier van de tinnegieterij in eigen hand te houden, lang nadat de gilden waren opgeheven. Wanneer je niet de zoon, neef of een nauwe verwante van een tinnegieter was bleek het zeer moeilijk, zo niet onmogelijk ooit tot dit vakgebied toe te treden. Zo zie je dat veel familienamen soms wel vijf of zes generaties lang als tinnegieters blijven voortbestaan: Allain, Beaussier, Brulle, Desolles, Dehallais en Alègre.

Wat hebben de makers van de hier getoonde kannetjes nog meer met elkaar gemeen?

Philippe Alègre, François Beaussier en Pierre Guinain overleden alle drie zeer kort na elkaar (tussen 1780 en 1783). De veel oudere Michel Allain was hen hierin ruim dertig jaar eerder voorgegaan.

Eén enkele maat voor Tours?

Tours is de hoofdstad van de voormalige provincie Touraine; het ligt 125 kilometer van Angers, stroomopwaarts langs de Loire. Net als in Angers heeft de kan uit Tours als opvallend kenmerk een duimrust in de vorm van een dubbelzijdig palmet met 9 geledingen, alleen ontbreekt hier de ribbel die het deksel in twee lijkt te verdelen.

Kannen uit Tours zijn betrekkelijk zeldzaam. In de afgelopen tien jaar werd bij mijn weten slechts drie maal een kannetje uit deze plaats op een veiling verhandeld. De twee hier beschreven exemplaren kwamen kort geleden in Nederlandse collecties terecht.

Nog opmerkelijker is de volgende constatering. In zijn standaardwerk over oude Franse wijnmaten vermeldt Charles Boucaud dat alle uit Tours afkomstige kannen die hij in handen heeft gehad slechts een en dezelfde inhoudsmaat hadden! En die bedroeg circa 0,625 liter, de gebruikelijke inhoud voor de chopine; de hoogte was ongeveer 16,5 cm. Net als de hier beschreven kannen!

Tardy geeft echter een liter-equivalent voor de pinte, chopine en setier uit Tours (respectievelijk 1,224, 0,612 en 0,306 liter). Alle nu bekende wijnmaten uit Tours, die de tijd hebben overleefd, zijn van het chopine-type. Het lijkt wel of men zich destijds strikt tot deze maat heeft beperkt. Een onwaarschijnlijke veronderstelling, maar zolang er geen andere maten opduiken...

Gemerkt met een Franse slag (4) Kannen langs de Loire: Angers en Tours

Afb. 1.
Vier kannen uit Angers. In hoogte variëren zij 24,2 cm (kan A) tot 9,3 cm (kan D). De makers van deze kannen zijn allen via familiale banden aan elkaar gelieerd. Er zijn hele genealogische stambomen van tinnegietersdynastieën op te stellen. Zakelijke belangen waren hieraan niet vreemd. Het kapitaal, lees de kostbare gietvormen, moest immers in de familie blijven. Nepotisme of beroepsbescherming? Ook toen al...
(foto: Jan Beekhuizen)

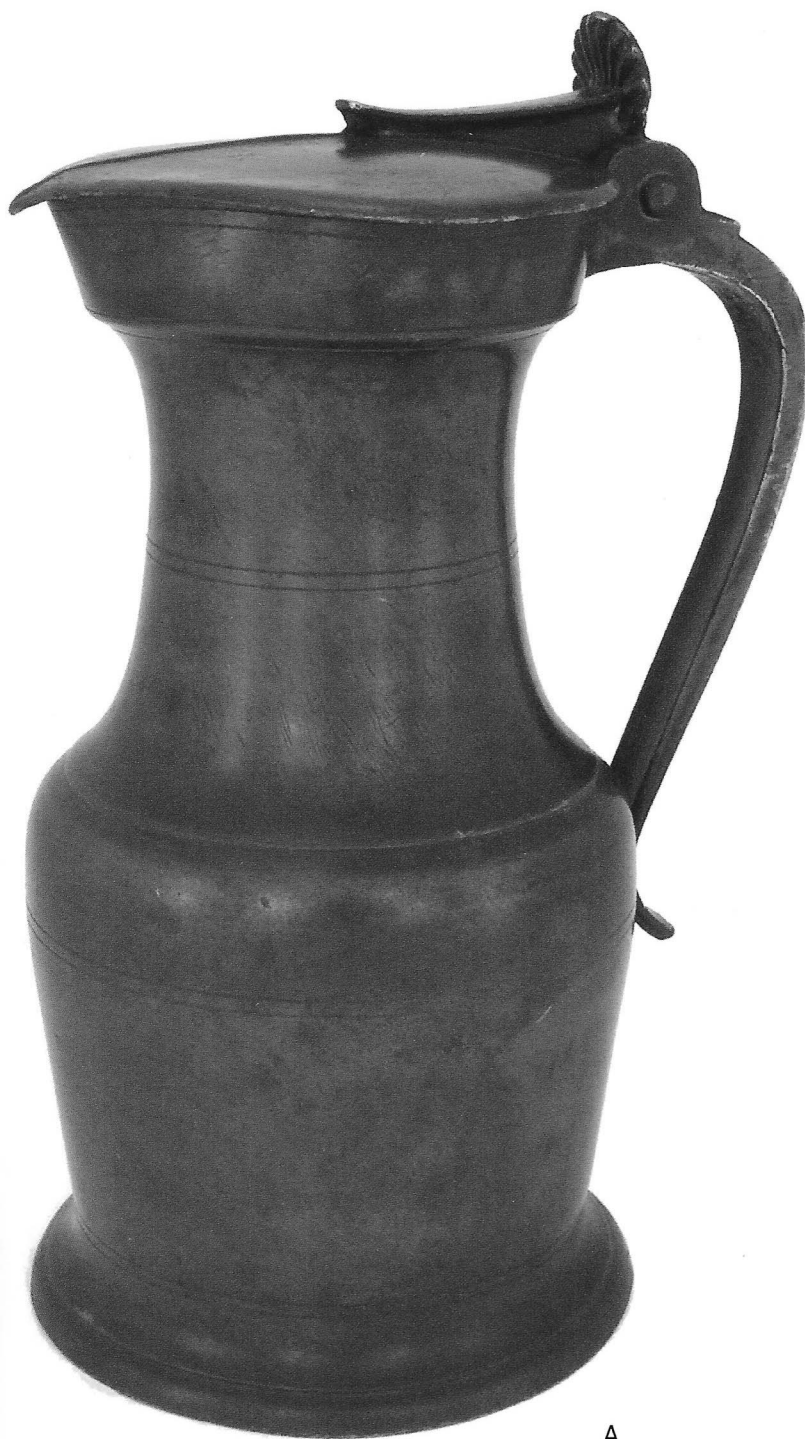
Afb. 3a.

Gemerkt met een Franse slag (4)

Kannen langs de Loire: Angers en Tours

Angers

Afb. 2a.

Grote Angers kan A van Pierre Guillaume Guinai (hoogte 24,2 cm; zie tabel 1 voor overige details). Hij woonde in Angers in de rue Bourgeoise en was getrouwd met Catherine Rémoué. Op 25 januari 1764 werd hij meester tinnegieter. Hij overleed tussen maart 1779 en 20 december 1781. Zijn vrouw hertrouwde in 1784 met de kleinzoon van Michel Allain, de tinnegieter die kan C vervaardigde (afbeelding 4). (foto: Jan Beekhuizen)

Afb. 2b.

De merken van de kan A gemaakt door Pierre Guinai. Links het gietersmerk met drie turkenhoofden onder een kroon en de weggesleten gietersnaam, rechts het controlemerk. Beide merken zijn deels overlappend geslagen. Dit is slecht voor de leesbaarheid. Maar in Angers, waar men toch al vrij zuinig omsprong met de merkijzers, komt het vaker voor. Wat tevens opvalt is dat in het stadscontrolemerk het jaartal vaak ontbreekt. (foto: Jan Beekhuizen)

Gemerkt met een Franse slag (4)

Kannen langs de Loire: Angers en Tours

Afb. 3a.

Angers kan B (hoogte 17,1 cm; zie tabel 1 voor overige details) is gemaakt door François (II) Beaussier. Hij werd op 2 december 1702 ingeschreven in het doopregister van Angers. Hij trouwt in 1729 en overlijdt op 10 december 1783, 82 jaar oud.

(foto: Jan Beekhuizen)

Afb. 3b.

De merken op kan B van François II Beaussier en het stadscontrolemerk zijn niet overlappend geslagen. Het jaartal 1735 dat deze tinnegieter in zijn merk voerde is hier onleesbaar, weggesleten of slordig afgeslagen?

(foto: Jan Beekhuizen)

Gemerkt met een Franse slag (4) Kannen langs de Loire: Angers en Tours

Afb. 4a.
Michel Allain, de oudste tinnegieter van dit stel, maakte Angers kan C (hoogte 14,5 cm; zie tabel 1 voor overige details). Hij werd circa 1668 geboren; op 9 maart 1700 is hij meestertinnegieter. Op 26 januari 1741 is hij aanwezig bij de bruiloft van zijn zoon François Jacques Allain met Jeane-Perrine Beaussier (dit is de zus van François II Beaussier en maker van de kan van afbeelding 3a). Hij overlijdt op 8 december 1748. (foto: Jan Beekhuizen)

Afb. 4b.
Het merk met de twee door een pijl doorboorde harten hanteerde Michel Allain tot 1735; in dat jaar voegde hij een jaartal toe aan zijn gietersmerk. Het controlemerk ontbreekt op deze kan. (foto: Jan Beekhuizen)

Gemerkt met een Franse slag (4)

Kannen langs de Loire: Angers en Tours

Afb. 5a.

De kleinste Angers kan D (hoogte 9,3 cm; zie tabel 1 voor overige details) werd vervaardigd door Philippe Antoine Alègre. Deze tinnegieter werd geboren op 16 juni 1730 als zoon van de tinnegieter Antoine Alègre. Hij werkt aanvankelijk bij zijn vader en vestigt zich in 1750 als zelfstandig tinnegieter. Hij overlijdt op 4 oktober 1780. Zijn weduwe (Marie Trigory) zet samen met haar zoon Louis de zaak voort.

(foto: Jan Beekhuizen)

Afb. 5b.

Het gietersmerk van Philippe Antoine Alègre toont een tweekoppige adelaar. Ook hij behoorde tot een hecht geslacht van tinnegieters, dat op enige afstand gelieerd was aan de eerder genoemde tindynastie. Deze familie Alègre hield van duidelijkheid: als gietersmerk voerden alle familieleden de adelaar, met als bijzonderheid dat elke volgende generatie een extra kop aan het beest toevoegde. Philippe Antoine, de maker van dit kannetje, hanteerde als tweede in de generatie dus de dubbelkoppige adelaar!

D

Gemerkt met een Franse slag (4)

Kannen langs de Loire: Angers en Tours

Tours

Afb. 6a.

Deze Tours kan E (hoogte 19,5 cm; zie tabel 1 voor overige details) werd waarschijnlijk gemaakt door Sylvain Guerry. Over hem is, behalve zijn naam, niets bekend. De gelijkenis van deze kan met zijn soortgenoten uit Angers is evident, maar de ribbel op het deksel ontbreekt.

(foto: Jan Beekhuizen)

Afb. 6b.

Het controlemerk bestaat uit een gekroonde C, met aan de gebolde rugkant van deze letter de naam Tours; het jaartal is onleesbaar. In de literatuur werd slechts één maal een controlemerk van deze stad beschreven: Tardy beeldt een merk af met het jaartal 1702, een gekroonde C, met aan de open zijde van deze letter de naam van de stad. Het controlemerk op deze kan moet van een latere datum zijn. Het meesterteken toont een gekroonde hamer, geflankeerd door twee lelies en twee sterren, de gietersnaam S. G(u...) en het jaartal 1754. In de lijst van tinnegieters die volgens Tardy in Angers werkzaam waren komen we in de achttiende eeuw enkele malen de naam Sylvain Guerry tegen.

(foto: Jan Beekhuizen)

Gemerkt met een Franse slag (4) Kannen langs de Loire: Angers en Tours

F

Afb. 7a.

Ook de tweede Tours kan, gemaakt door een van de leden van de uitgebreide tinnegietersfamilie Lusseau is 19,5 cm hoog (zie tabel 1 voor overige details).

Afb. 7b.

Het gietersmerk van deze kan toont een gekroond hart met het jaartal (17)16 en de eerste letter L van de gietersnaam. Volgens Tardy was er in het begin van de 18de eeuw voor zover bekend in Tours maar één tinnegietersfamilie actief met de L als beginletter van de familienaam: Lusseau, soms ook Luçeau.

Gemerkt met een Franse slag (4)

Kannen langs de Loire: Angers en Tours

Literatuur

Bardelot, Philippe: Quand l'étain brillait en Anjou.
Les potiers d'étains en Anjou, Musée Pincé
(Angers, 1996)

Bardelot, Philippe: 'Une ancienne corporation angevin:
les potiers d'étain' in 303 - Arts, Recherches et
Créations, Revue trimestrielle, Hôtel de la Région –
Ile Beaulieu (Nantes, 1996), p. 20-27

Boucaud, Charles: Les pichets d'étain. Mesures à vin de
l'ancienne France, Chez l'auteur (Paris, 1958)

Maas, Paul: 'Gemerkt met een Franse slag (2): Kannen
als kaplaarzen' in de Tinkoerier, Jaargang 17, nummer 1
(juni 2009), p. 45-51

Tardy: Les Étain Français, I Partie, Les Étain Parisiens;
II me Partie, Les Provinces, Abbeville à Limoges; 3me
Partie, Lissieux à Verger; 4e Partie, Vernon à Yvetot,
Notes complémentaires et tables générales, Tardy
(Paris, 1964)

Verdier, Roger: La Poterie d'étain en France du XVe au
XXe siècle. Le potier rond (2ème partie). Les Pichets de
l'Alsace au Lyonnais, Editions du Cabinet d'Expertise
(Saint-Martin-de-la-Lieue, 1992)

Verdier, Roger: La Poterie d'étain en France du XVe au
XXe siècle. Le potier rond (3ème partie). Les Pichets du
Maine à la Touraine, suivis des Pichets sans couvercle,
Editions du Cabinet d'Expertise
(Saint-Martin-de-la-Lieue, 1993)

Twee kannen uit Nemours

Danièle Renner

Afb. 1

Twée kannen uit Nemours

De stad Nemours ligt 75 kilometer ten zuiden van Parijs en 105 kilometer ten noorden van Orléans in de Gâtinais, een weinig vruchtbare streek. In de Middeleeuwen is het de hoofdstad van deze regio, die o.a. de steden Pithiviers, Fontainebleau en Montargis omvat. Later wordt zij geleid door de hertogen van Nemours, waaronder de hertog van Orléans, de broer van Lodewijk XIV.

In 1691 richt Lodewijk XIV ijkmeesterskantoren op voor de *essayeur-contrôleur*. François Pivranlé is de eerste die deze aanstelling in Nemours krijgt. Hij overlijdt in 1710. Twee andere tinnegieters volgen hem op: Guillaume Chalumeau in 1710 en Jacques Hiron, die volgens Tardy ook in 1710 wordt genoemd. Dit zijn op dat moment de enige bekende tinnegieters in Nemours.

Als anekdote is het vermeldenswaard dat de gedeputeerde Samuel du Pont in 1799 uit Nemours vlucht om aan de guillotine te ontsnappen. Hij vertrekt naar Amerika, waar hij de firma *DuPont de Nemours* opricht, sindsdien een chemische multinational.

Charles Boucaud vermeldt in zijn boek twee verschillende type kannen voor de Gâtinais: het Parijse type I en een model, als type I, met een hals die men in Orléans en omgeving aantreft, met twee eikels als duimrust.

Men ziet vaker dat in één en dezelfde regio verschillende kanvormen te vinden zijn. Nemours, als klein centrum, maakt hierop geen uitzondering. Maar opmerkelijk is dat de ene vorm beïnvloed is door Parijs en de andere door Orléans.

Twée kannen uit Nemours

Afb. 2

Type I Parijs

Vorm: épaulement

Voet: en plinthe

Kanlichaam: recht

Duimrust: S brisé, deux charnons

Versiering: double filet au col,
à la panse, au pied

Hoogte: 20 cm.

Inhoud: ongeveer 0,62 liter.

Collectie D. Renner - Frankrijk

Zeldzaam

Afb. 2a

Merk op het deksel, controlemerk
van de stad met jaartal 1691.

Twee kannen uit Nemours

Afb. 3

Type I met invallend deksel

Vorm: épaulement

Voet: évasé

Kanlichaam: en botte.

Rons et échancré

Duimrust: Deux glands de chêne

*Versiering: double filet au col,
à la panse, au pied*

Hoogte: 23,5 cm.

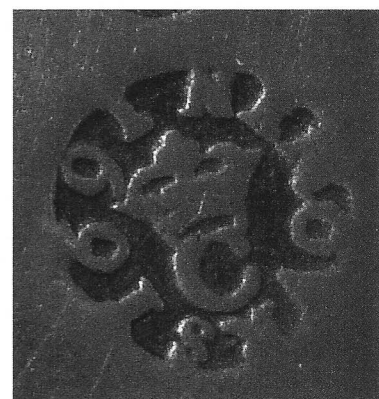
Inhoud: ongeveer 1,25 liter.

Collectie D. Renner – Frankrijk

Zeldzaam

Afb. 3a

*Merk op het deksel, controlemerk
van de stad met jaartal 1691.*

Een uniek merk

J.F.H.H. Beekhuizen

Afb. 1

Enige tijd geleden kreeg ik een tot cache-pot omgebouwde kamerpot ter beoordeling aangeboden. Aan de buitenkant van de bodem staan in totaal drie merken ingeslagen (afb. 1).

Een uniek merk

Twee ervan zijn als volgt te omschrijven:

- Een gekroonde roos met de gietersinitialen LJR (afb. 2)
- Een merk met een engel met bazuin en palmtak tussen het jaartal 1839 en de deels weggesleten gietersnaam L.J.R(OOZEB)OOM (afb. 3).

In Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken vinden wij onder nummer 2767 en 2768 de naam L.J. Roozeboom, een tinnegieter uit Amsterdam¹. Het afgebeelde merk toont een engel met bazuin en palmtak. De gietersnaam staat boven de engel en het jaartal 1839 eronder.

De gekroonde roos wordt niet vermeld.

Op de omgebouwde kamerpot staan dus twee niet eerder gepubliceerde merken.

Zoals vermeld staan er drie merken op de cache-pot en dit derde merk is de grootste verrassing! Tussen de twee genoemde merken staat:

Een rond merk met daarin twee klimmende leeuwen, naar elkaar gewend, met daartussen een gekroond vlak wapenschild (afb.4). De tekst in het merk luidt:

GEOCTROIJEERD DOOR Z.M.

De initialen Z.M. staan voor Zijne Majesteit. Gegeven het jaartal 1839 moet dat Koning Willem I zijn geweest. Hij was koning der Nederlanden van 1813 tot 1840.

Dit merk is nooit eerder gepubliceerd. En dit roept de volgende vragen op.

Gaat het hier om het voorwerp dat octrooi gekregen heeft? Of betreft het de tinnegieter, die octrooi op zijn kamerpot heeft gekregen of voor zijn gehele werk?

¹ B. Dubbe – Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken, Amsterdam 2009, blz. 108.

Afb. 2

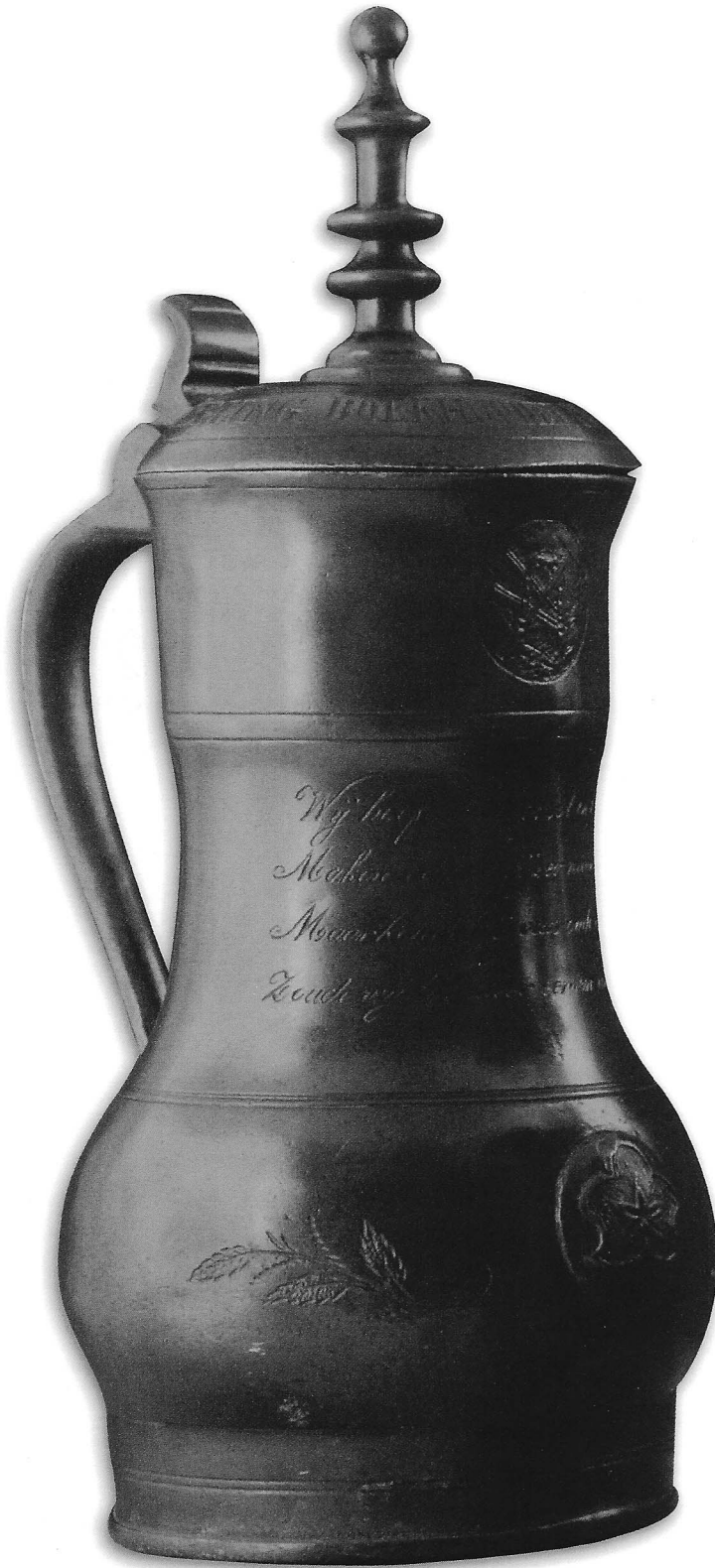
Afb. 3

Afb. 4

Tekst op een Nijmeegse gildekan

J.F.H.H. Beekhuizen

Op Nijmeegse gildekannen komen veelvuldig spreuken en gedichten voor die betrekking hebben op een beroep, een levenshouding, een situatie of een gebeurtenis. Dubbe spreekt zelfs van een staalkaart van levenswijsheden¹.

Een voorbeeld (afb. 1)²:

*Wij hoefsmeden groot en klein
Maken van oud ijzer nieuw net en fijn
Maar konden wij van oude wijven jongen maken
Zoude wij tot meer eer en ampnen geraken*

Hoe kwam de graveur van die spreuken aan zijn tekst?

Dat de Amsterdamse dichter, schilder en etser Jan Luyken (1649 – 1712) de inspiratiebron is geweest voor de volgende tekst op een Nijmeegse kan van het Smedengilde, staat vast (afb. 2)³:

*Wilt nooit een ander openbare de geheijme
van u hert
Dat vandaag u vrinde ware morgen ligt u
fejant wert
Mijn werk is nut en steunt op reeden
Wie bedienst sig niet van de naagelsmeden
**'t valt dinstig net en kleijn van prijs
Ik maak se op allerhande wijs***

De volgende tekst is van Jan Luyken:
*Wie kan een tinnen lepel missen,
Of schotel om in op te dissen?
**'t Valt dienstig, net en kleen van prijs
Ik maak ze op allerhande wijsz***⁴

Duidelijk is dat Jan Luyken een inspiratiebron is geweest voor teksten op o.a. tinnen objecten⁵. Maar hij niet alleen!

Afb. 1 (Collectie Museum Het Valkhof, Nijmegen)

Tekst op een Nijmeegse gildekan

Op een andere Nijmeegse gildekan komt een spreuk voor gebaseerd op een tekst van de dichter Joost van den Vondel (1587 – 1679)⁶:
De werelt is een speel toneel, elck speelt syn rol en kryght syn deel.

De kan van afbeelding 1 is gemerkt met een gieters- of ijkmerk in de vorm van een adelaar. De gieter is onbekend.
Hoogte: 29 cm.
Doorsnede bodem: 10,8 cm.

De kan van afbeelding 2 is gemerkt aan de buitenkant van de bodem met de gekroonde roos en de gietersinitialen GT. Deze staan voor Geret Troost, in 1725 leerling van Peter Peeters. Hij neemt zelf leerlingen aan van 1741 tot 1767. De kan is ook nog op het handvat gemerkt met een deels weggesleten roosmerk, waarin de letter T nog te zien is⁷.
Hoogte: 24,5 cm.
Doorsnede bodem: 10,7 cm.

Noten

- ¹ B. Dubbe – De Koperen en Tinnen 'Amptskannen' van de Nijmeegse gilden, in: *Antiek*, januari 1975, 9de jaargang, No. 6, blz. 589.
- ² J.F.H.H. Beekhuizen – De schoonheid van het oude Tin, 's-Hertogenbosch 1998, blz. 71, afb. 98.
- ³ Idem, blz. 70, afb. 97.
- ⁴ Spiegel van Het Menselijk Bedrijf, bundel van ambachten, 1694
- ⁵ Catalogus Exposition ETAIN, origine/ évolution/usage, Brussel 1956, blz. xii
- ⁶ B. Dubbe – De Koperen en Tinnen 'Amptskannen' van de Nijmeegse gilden, in: *Antiek*, januari 1975, 9de jaargang, No. 6, blz. 590.
- ⁷ J.F.H.H. Beekhuizen – De schoonheid van het oude Tin, 's-Hertogenbosch 1998, blz. 79, afb. 97.

Foto's: Pieter de Vries, Den Burg - Texel

Afb. 2 (Collectie Museum Het Valkhof, Nijmegen)

Wetenswaardigheden

Speciale toepassingen waarbij tin gebruikt wordt

A. Korstjens

Hoewel u tin als nieuw siervoorwerp nauwelijks meer tegenkomt in deze tijd wordt er nog steeds veel tinerts gewonnen. Een zeer groot deel (ruim 60%) wordt gebruikt in de soldeer-industrie maar er zijn ook anno nu nog steeds veel andere toepassingen.

Orgelpijpen

Voor de bereiding van orgelpijpen wordt een legering van ca. 77,5% tin, 22% lood en 0,5% koper gebruikt. Deze legering wordt in vele landen toegepast, voornamelijk vanwege de grote bestendigheid tegen vochtige en zure lucht. Dit metaal geeft een goede klankkleur, is gemakkelijk te verwerken en heeft een grote stevigheid. Door de heldere kleur van het materiaal zijn de pijpen ook geschikt voor het maken van een fraai ogend orgelfront.

Soldeertin

Afhankelijk van het te solderen materiaal bestaat de legering uit 2 tot 63% tin met lood. Voor zeer hoogwaardig electronica-soldeer wordt er soms ook zilver toegevoegd.

Melkglas en email

Door toevoeging van tin(IV)oxide (SnO_2) aan glas ontstaat melkglas, een witachtige, matte glassoort, die onder meer gebruikt wordt voor gloeilampen en sierglaswerk. In email worden tinoxiden (SnO en SnO_2) als wit pigment toegevoegd.

Munten

In Nederland zijn niet veel bronzen munten in omloop. De stuiver was gemaakt van koper met 4% tin en 1% zink; het vijfje van nikkel (de kern, 92%)

met daarom heen een laagje brons (88% koper, 12% tin).

In België bevatte alleen het muntstuk van 50 centiem tin (3%).

De huidige Euromunten van 0,50, 0,20 en 0,10 euro zijn gemaakt van een legering met 1% tin.

Blik

Conservenblikken worden gemaakt van een dunne staalplaat van 0,1 tot 0,2 mm dikte die voorzien wordt van een zeer dun laagje tin dat vervolgens weer wordt voorzien van een vernislaag.

Wetenswaardigheden

Speciale toepassingen waarbij tin gebruikt wordt

Verdere toepassingen:

als niet-ontleedbare stof (element) of als legering:

- accuplatten (toevoegen Sn verbetert de hardheid van de loodplaten)
- folie (verpakkingsmateriaal)
- lager- en lettermetaal (Brittania-metaal)
- productie van glas (gesmolten tin; voor een productielijn van vlakglas volgens het Pilkington-procédé is ongeveer 1.500 ton gesmolten tin nodig; het glas dat zo wordt geproduceerd hoeft niet meer gepolijst te worden)
- smeltveiligheden
- supergeleiding SnNb_3

Toepassingen als ontleedbare stof (verbinding):

- bedrukken van katoen SnCl_2
- bestrijden van insecten en schimmel in leder, textiel, papier, zaad, aardappelen
- dialkyl-, en trifenyltinverbindingen
- coating voor vliegtuigramen, glazen gevelbeplating, scherm portable computer
- indiumtinnoxide, In_2O_3 gedot. met SnO_2 , Sn_2O_3
- drager voor katalysatoren SnO
- elektrodemateriaal SnO
- elektrolytisch vertinnen SnSO_4
- flessen; een dun laagje versterkt het glas, waardoor een lichtere fles mogelijk is SnO_2
- geneeskunde: onderzoek van lever en milt $^{99\text{m}}\text{Tc-Sn}$ -colloïde
- halfgeleider SnO_2
- infraroodwerend glas SnO_2
- katalysator bij de productie van polyurethaanschuim en siliconenrubbers SnO_2
- pigment voor glas, keramiek
 - SnO_2 met V_2O_5 , geel;
 - met Sb_2O_5 , grijs;
 - met Cr_2O_3 , violet
- pigment bij het tinbronzen SnS
- polijsten van staal en glas SnO
- roodkleuren van wol SnCl_2
- stabilisator PVC
- organo-tinverbindingen als aangroeiwerende verf op schepen
- tandpasta (toevoeging) SnF_2
- verfbereiding SnCl_2
- zonnecellen (experimenteel) SnO_2

Bron voor deze pagina is de website van Stolkrecycling te Zwijndrecht:
www.stolkhandelsbedrijf.nl

Literatuur over tin

H.B. van Wijk

Al vaker heb ik geschreven naar aanleiding van artikelen in *Metten & Wegen*, het blad van de Gewichten en Maten Verzamelaars Vereniging (GMVV), waar onder andere ons lid Ritzo Holtman lid van is en beheerder van een fenomenale hoeveelheid gegevens over het interessegebied van deze vereniging.

Dat ging toen (*de Tinkoerier* dec. 2007) over publicaties over ijkdistricten in de Zuidelijke Nederlanden, waarvan er twee in *Metten & Wegen* te vinden waren (hieronder nrs. 136 d. en 139.b).

De publicatie 140.b over hetzelfde onderwerp van Damman was toen nog niet verschenen.

Metten & Wegen heeft de afgelopen 10 jaar veel meer artikelen gepubliceerd, waarin tin (mede) het onderwerp is:

• **juni 2001 (nr. 114):**

R.J. Holtman, De productie van tinnen maten.

• **sep. 2001 (nr. 115):**

- a. J.E. Wustenhoff, Voormetrische Nederlandse tinnen inhoudsmaten dl. 1: Amsterdam;
- b. R.J. Holtman, Ijkersmerken op voormetrische Amsterdamse tinnen maten.

• **juni 2004 (nr. 126):**

J.E. Wustenhoff, Voormetrische Nederlandse tinnen inhoudsmaten dl. 2: Amsterdam (2).

• **sep. 2005 (nr. 131):**

Ad van Diest, Twee tinnen klepmaten uit Zutphen en Deventer.

• **sep. 2006 (nr. 135):**

- a. J. Westers, Tinnen inhoudsmaten in Groningen;
- b. A.H. Damman, Zes tinnen inhoudsmaten uit Maastricht van 1821

• **dec. 2006 (nr. 136):**

- a. A.H. Damman, Vroegmetrische Zuid-Nederlandse/Belgische tinnen maten;
- b. Ad van Diest, Tinnen centiliter met graving;

c. G.P.M. Schunselaar, De Zwolse tinnegieter Kamphof;

d. A.H. Damman, Boekbespreking: T.J. Dangis, Met gewicht en met maat – Het decimaalstelsel in de Zuidelijke Nederlanden.

• **sep. 2007 (nr. 139):**

- a. J.A. Snaterse, Tinnen vochtmaat uit Lotharingen met Franse en Duitse ijken;
- b. J.C. Jansen e.a., De ontwikkeling van de Zuid-Nederlandse ijkarrondissementen, periode 1800 – 1830.

• **dec. 2007 (nr. 140):**

- a. Ad van Diest, Tinnen klepmaat uit Zwolle, met een productieverassing in de bodem;
- b. A.H. Damman, G. Linkenheil, G. De Vleeschouwer, Zuid-Nederlandse departementsmerken uit de Franse tijd.

Voor leden met interesse voor de genoemde thema's wellicht een aanvulling voor hun documentatie.

In de hierboven al genoemde *Tinkoerier* van dec. 2007 heb ik in mijn bijdrage ook geschreven over het belang van het bewaren van archivalia: documenten zoals knipsels, folders, toegangskaartjes, posters etc., die met tin samenhangen. Ze leveren geen rechtstreekse bijdrage aan onze kennis van ons interessegebied, maar hebben een meer secundaire, ondersteunende betekenis. Inmiddels heeft mevrouw Janny van Gessel zich ontfermd over de eerste doos documenten en deze ook gecatalogiseerd, met computerondersteuning van Ritzo Holtman. Het is zeer verheugend dat mevrouw Van Gessel bereid is zich in te zetten voor dit soms moeizame werk. De documenten zijn eigendom van de Nederlandse Tinbibliotheek. We houden ons gaarne aanbevolen voor verdere aanvullingen.

Oproep

Sinds enige tijd heb ik het plan op gevat om een publicatie te schrijven over Banka tin.

In de eerste helft van de twintigste eeuw zijn er vele tienduizenden Nederlanders voor kortere of langere tijd in Indonesië werkzaam geweest. Bestuursambtenaren, leerkrachten, missionarissen/zendingen, militairen en kaderpersoneel van vele grote en kleine bedrijven in de handel of techniek. Als deze 'Blanda's' terugkeerden naar Nederland werden er natuurlijk souvenirs uit Nederlandsch Indië mee genomen en daar was veel Banka tin bij. Het was goedkoop, het glom mooi en het was zeer herkenbaar als van overzee. Ook de Indische Nederlanders die na de vele nationalisaties van rond 1950 naar hier kwamen namen Banka tin mee. Over de artistieke kwaliteit van Banka tin wordt zeer verschillend gedacht en mijn boek is er mede op gericht het imago een beetje op te poetsen. Juist door die historische band van ons land met Indonesië is er hier relatief veel Banka tin, veel meer dan in andere Europese landen.

Hoe en waar te beginnen? Jammer, er blijkt op dit moment niet één publicatie over dat specifieke onderwerp te zijn. Noch in het Nederlands, noch in welke andere taal dan ook. Ik heb ze ondanks vele naspeuringen althans niet kunnen vinden. Er zijn natuurlijk wel boeken over de tinmijnen en de daarbij behorende tinindustrie, maar specifiek over de vrijwel altijd handgemaakte voorwerpen uit Banka zelf niet. En er is daar in 100 jaar toch echt heel veel gemaakt. Geen fotoboeken en laat staan boeken met merken en informatie over de daarbij behorende fabrieken of fabriekjes. Een maagdelijk gebied dus. Echt iets voor mij.

In december 2009 ben ik blanco begonnen met inventariseren en studeren. Ik heb vele e-mails en brieven naar Indonesië gestuurd, bijna allemaal zijn ze onbeantwoord gebleven. Met stug volhouden heb ik op zo'n zelfde manier mijn eerste boek over *Nederlands tin van rond de 20e eeuw* geschreven en ook deze publicatie moest er dus uiteindelijk wel een keer komen.

Zijn er binnen de Nederlandse TinVereniging wellicht leden die mij van informatie zouden kunnen voorzien? Of weet u misschien iemand die mij zou kunnen/willen helpen?

Voor alle soorten van informatie houd ik mij aanbevolen.

Aart Korstjens, Oosterhout
info@aartkorstjens.nl
tel: 06 12 16 42 41

Vragenrubriek

Geachte redactie

Ik contacteer u met een vraag over een middeleeuws tinnen specerijen bordje, opgegraven in Engeland.

Doorsnede: 13,3 cm. Hoogte: 2 cm.

De foto's van het voorwerp heb ik hierbij ingesloten. Volgens de informatie waarover ik beschik zou ik het bordje dateren tussen 1250 en 1350. Zou dit volgens u een correcte datering zijn?

Zulke bordjes zijn zeldzaam en ik kan mijn handen niet op foto's van soortgelijke tinnen voorwerpen leggen.

Gelijkaardige bordjes met een conisch naar onder toe versmallende onderkant kom je op vroege middeleeuwse verlichtingen tegen.

In de Britse *Luttrell Psalter* uit 1325-1335 (foto verlichting hierbij ingesloten) kan je soortgelijke metalen (tinnen?) bordjes die naar onder toe versmallen zien.

Kent u nog soortgelijke exemplaren en denkt u dat de datering klopt? Op het vaste land zullen gegarandeerd soortgelijke tinnen exemplaren gemaakt zijn.

Karsten Vandebotermet

Zie pagina 32

Claude Renner

Histoire Illustrée *des* Etains Médicaux

Claude Renner

Histoire Illustrée des Etains Médicaux

L'histoire documentée des étains médicaux débute à Rome où ils participent à la fabrication des vases pharmaceutiques et se poursuit probablement de façon continue jusqu'au 20ème siècle. Louis XIV impose aux potiers de distinguer par poinçonnage les divers alliages plomb/étain qu'ils utilisent. Ces poinçons, qui lèvent aussi l'impôt, indiquent le lieu du contrôle et la date de l'Édit concerné. Leur constat aujourd'hui permet de localiser les productions d'hier.

La toxicité de l'étain.

Liée à la présence du plomb, elle est connue de Galien qui recommande de ne pas placer de la chair de vipères à son contact. A l'inverse, il le conseille pour conserver les pilules enrobées de graisse. Certaines drogues attaquent le métal, libèrent le plomb, déclenchent des coliques saturniennes connues des Anciens. Cette toxicité conduit les potiers parisiens du 19ème siècle à consulter avec assiduité à l'hôpital de La Charité pour coliques et « *paralysies métalliques* ».

La fabrication des étains médicaux.

Elle appartient aux potiers qui procèdent par moulage, rarement par forgeage du métal. Parfois ils gravent aussi leur production « *des noms et surnoms des dites drogues et onguents* » ou d'inscriptions patronymique.

L'auteur

Claude Renner, docteur en médecine et cardiologue, membre de la Société Française d'Histoire de la Médecine et de la Société d'Histoire de la Pharmacie.

www.egv-editions.com
ISBN : 2-84766-470-X

Prix : 30,00 €

In april 2010 is er in Frankrijk een nieuw boek verschenen, geschreven door Dr. Claude Renner, een van onze leden. De titel luidt: Histoire Illustrée des Etains Médicaux.

80 bladzijden met ongeveer 140 afbeeldingen in zwart/wit en kleur.

Het is te bestellen bij:
Librairie Généalogique de la Voûte
24, rue de la Vouté
75012 Parijs.

ISBN : 2-84766-470-X
Prijs : € 30,00 (excl. verzendkosten).

www.egv-editions.com

B. Dubbe

Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken

een compendium

NEDERLANDSE TINVERENIGING

B. Dubbe

Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken

met medewerking van
J.F.H.H. Beekhuizen,
T. Kooyman e.a.

- 504 pagina's,
- 110 kleurenafbeeldingen
- meer dan 2000 namen van Nederlandse tinnegieters
- meer dan 1500 merken van Nederlandse tinnegieters

PRIJS: € 95,00 (excl. € 8,95 verzendkosten binnen Nederland)

Voor leden van de Nederlandse TinVereniging is de prijs van het eerste exemplaar € 50,00 (excl. € 8,95 verzendkosten binnen Nederland). Te bestellen bij: info@janbeekhuizen.nl of via de website van de Nederlandse TinVereniging: www.nederlandsetinvereniging.nl

COLOFON

Ontwerp en lay-out
Oranje boven, 's-Hertogenbosch

Drukwerk
Drukkerij BibloVanGerwen,
's-Hertogenbosch

Afbeeldingen cover
Voorzijde: zie pagina 24
Achterzijde: zie pagina 41

OPROEP

Als u oude Tinkoeriers wilt afstaan ontvangt de vereniging deze graag. Wij bieden ze voor € 5,00 ter verkoop aan. De opbrengst komt ten goede aan de verenigingskas. Neem hiervoor contact op met Henk van Wijk (0180 – 617966).

De redactie van de Tinkoerier roept de leden op om kopij aan te leveren. Als u een interessant object heeft, maar u heeft liever dat de redactie hier iets over schrijft, laat het weten. Mocht u zelf iets aan willen leveren dan graag via e-mail, cd-rom of USB-stick.

U kunt uw materiaal sturen naar de hoofdredacteur J. Beekhuizen: info@janbeekhuizen.nl

DATA BIJENKOMSTEN 2010

NEDERLANDSE TINVERENIGING

6 november 2010 Amsterdams Historisch Museum

VLAAMSE TINVERENIGING

24 oktober 2010 bijeenkomst te Weerde

DATA BIJENKOMSTEN 2011

NEDERLANDSE TINVERENIGING

26 maart 2011 Gemeente Archief Amsterdam of Hermitage Amsterdam

5 november 2011 Amsterdams Historisch Museum (o.v.b.)

VLAAMSE TINVERENIGING

3 april 2011 bijeenkomst te Weerde

23 oktober 2011 bijeenkomst te Weerde

TARIEVEN NEDERLANDSE TINVERENIGING 2010

Contributie	€ 45,00
Entreegeld	€ 50,00
Abonnement de Tinkoerier	€ 35,00 excl. verzendkosten
Losse nummers	€ 17,50 excl. verzendkosten
Advertentie in de Tinkoerier	€ 100,00
Losse gebruikte nummers	€ 5,00

FOTO'S VOOR PUBLICATIE IN DE TINKOERIER

1. **Minimaal 250 DPI**
2. **JPG of TIFF – formaat**
3. **Zonder storende achtergrond**
4. **Kleurenopname geen probleem**

